

УДК 351.746.1:347.734

ШАХРАЙСТВО У СФЕРІ БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

Ковальова Ю. М.,

*к. е.н., ст. викладач кафедри
банківської та біржової справи*

Донецького державного університету управління

У статті розглянута сутність та складові шахрайства у сфері банківського споживчого кредитування. Стаття висвітлює основні заходи забезпечення безпеки банківського споживчого кредитування.

Ключові слова: *шахрайство, кредит, споживче кредитування, скоринг.*

В статье рассмотрена сущность и составляющие мошенничества в сфере банковского потребительского кредитования. Статья освещает основные меры обеспечения безопасности банковского потребительского кредитования.

Ключевые слова: *мошенничество, кредит, потребительское кредитование, скоринг.*

The Article is considered essence and forming of fraud in sphere of the bank consumer lending. The Article is focused on the main safety measures of the bank consumer lending.

Key words: *fraud, credit, consumer lending, scoring.*

Обґрунтування проблеми у загальному вигляді. Зв'язок з науковими та практичними завданнями. Видача кредитів являє собою найпоширенішу послугу банків. За кредитним договором кредитор зобов'язується надати кошти позичальнику у розмірі та на умовах, передбачених договором, а позичальник зобов'язується повернути отриману грошову суму і сплатити відсотки за нею. Кредити надаються фізичним та юридичним особам на основі платності, строковості, забезпеченості, поверненості, цільового призначення. Банківські кредити можуть забезпечуватись заставою нерухомого та рухомого майна, у тому числі державних та інших цінних паперів, банківськими гарантіями та ін.

Поширеність кредитних операцій зробила цю сферу достатньо привабливою для протиправних дій. Випадки незаконного заволодіння майном (грошима) банку під виглядом одержання кредиту повсюдно поширені як у сучасній Україні, так і за кордоном. Саме тому серед проблем захисту банківської діяльності від різноманітних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру все більш актуальною є необхідність забезпечення охорони кредитних ресурсів, убезпечення персоналу, майна, інформації банку, створення дієвого механізму забезпечення кредитної безпеки комерційного банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами виміру банківської безпеки займалися: М. Зубок, В. Гамза, І. Ткачук, О. Барановський, М. Ілляш, А. Вінніков, С. Букін, М. Шурпаков, Д. Артеменко, Р. Гриценко, В. Сенчагов, О. Заруба, В. Вітлінський та інші вчені.

Загальна мета дослідження. Розробка чіткого визначення загроз діяльності банку у галузі споживчого кредитування та окреслення основних заходів забезпечення безпеки банківського споживчого кредитування.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування отриманих результатів. Кредит – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з переданням один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності.

Найпоширенішими формами банківського кредиту є: терміновий кредит – разове надання коштів на певний строк; кредитна лінія – багаторазове надання коштів у рамках встановленого ліміту; іпотека – кредит під заставу нерухомості; споживчий кредит (для фізичних осіб) [1].

Споживчий кредит – це кредит, який надається юридичним чи фізичним особам на споживчі цілі. Він може надаватися банками, кредитними установами небанківського типу, а також юридичними та фізичними особами. Розглянемо докладніше споживче кредитування як одне із найбільш поширених у банківській практиці та схеми злочинів у цій сфері. Зокрема, мова йде про шахрайство – розкрадання чужого майна або придбання права на чуже майно шляхом обману або зловживання довірою – кримінально карне діяння. Правова оцінка шахрайства дається у Кримінальному кодексі України, де шахрайство визначається як зловживання довірою, обман з метою введення власника матеріальних цінностей або коштів в оману і на цій основі добровільного передання своєї власності шахраям.

У кредитній сфері небезпечність шахрайства завжди була і є актуальною, коли банк може непомітно втратити значний капітал. За даними правоохоронних органів, цей спосіб розкрадання становить близько 80 % від загального числа злочинів у кредитно-фінансовій сфері [2, с. 37; 3, с. 158].

Споживчий кредит надається населенню на придбання товарів тривалого користування та на невідкладні потреби (оплата освіти, ремонту в будинку і т. д.). Основні форми споживчого кредиту: покупка товарів у розстрочку, покриття кредитної картки; персональні позики на особисте споживання. Це, як правило, невелика сума позикових коштів, що не забезпечена заставою.

Шахрайство у сфері споживчого кредитування передбачає оформлення кредиту на купівлю товару без наміру повернення коштів; отримання товару та його продаж (за заниженою ціною) з метою отримання готівки: перепродаються предмети складної побутової техніки, комп'ютери, автомобілі.

Шахрайству сприяє: змагання банків за лідерство у сфері споживчого кредитування (це призводить до спрощення перевірочних процедур), недостатня кваліфікація та відсутність досвіду в працівників банку (як правило, це студенти, що працюють за 12-годинним графіком), вимоги керівництва про розширення обсягів кредитування за стислі строки, несумлінність, а в ряді випадків і пряма змова працівників магазинів і банків зі злочинцями.

Торговельна організація мало цікавиться платоспроможністю або правослухняністю покупця. Оскільки гроші за товар, виданий шахраям, переходять у власність магазину в момент їх зарахування на рахунок, а збитки від шахрайства та неповернення кредиту несе банк, торговельна організація

зацікавлена лише в тому, щоб продати товар у кредит якомога більшій кількості клієнтів (табл. 1) [2, с. 185–186].

Таблиця 1

Основні прийоми шахрайських дій у споживчому кредитуванні

Одержання кредитів через підставну особу	Використання будь-яких осіб (з їх згоди, за невелику винагороду) без постійного джерела доходу, що мають паспорт із відміткою про постійну реєстрацію. Такі суб'єкти забезпечуються підробленими довідками про наявність відповідних доходів. В окремих випадках такому учасникові шахрайства можуть обіцяти, що гроші на обслуговування кредиту будуть регулярно виплачуватись. Природно, що повернути кредит такі особи через відсутність коштів просто не в змозі
Використання чужих паспортів	Співробітників банку пред'являються загублені, викрадені або отримані під обманним приводом паспорти. До них додаються підроблені довідки про доходи. При втрачених або викрадених документах не становить винятку використання гриму та інших прийомів маскування, а також відволікання уваги співробітника різними прийомами Для тимчасового заволодіння паспортом повсюдно поширені пояснення про намір оформити за ними на роботу осіб, які не мають реєстрації, з інших регіонів або держав. Обманутий одержує за тимчасове надання паспорта в розпорядження шахрая невелику винагороду.
Отримання кредитів дійсними власниками паспорту із наступною відмовою від факту кредиту	Під приводом того, що документ був викрадений і використовувався для одержання кредиту іншою особою дійсний позичальник відмовляється від сплати кредиту. Омани вдається виявити, використовуючи як докази висновки експертів-почерковедів про те, що заяви на кредит виконані законними власниками паспорту, а також записи прихованих камер відеоспостереження, що фіксували процедуру оформлення кредитів
Використання юридичних осіб (фірм-одноденки) для розкрадання коштів банку	Механізм обману в таких випадках передбачає ряд підготовчих дій у вигляді створення фіктивної торговельної організації, оренди приміщення, покупки незначної кількості товарів (для оформлення вітрин) і підписання відповідного договору про участь у комерційному кредитуванні з банком. Потім банку надаються дані про нібито укладені кредитні договори. Час дії «фірми» обмежений настанням строку першого платежу в рахунок погашення кредиту. Після перерахування грошей на рахунок «фірми» вони переводяться у готівку та привласнюються, а сама організація хутко зникає

Заходами забезпечення безпеки споживчого кредитування є наступні:

1) до традиційних способів визначення надійності позичальників відносяться перевірка дійсності наданих відомостей і документів. Найчастіше як документи, що засвідчують особистість, шахраї використовують підроблений паспорт (іноді військовий квиток та інші документи). Типовими способами підробки паспорту є повна або часткова заміна фотографії власника документа та заміна аркушів документа.

Ознакою заміни фотографії є неспівпадіння відбитку печатки, слід розрізання фотографії, сліди клею та видалення ламінату, сліди заміни аркушів (у вигляді розбіжності серії і номера вставленого аркушу із реквізитами інших

аркушів). В окремих випадках реквізити аркушів паспорту змінюються шляхом зрізання, домальовування та вклейки нових цифр.

Виявлення зазначених ознак не потребує спеціальної підготовки і складного устаткування (достатньо скористатися лупою). Про підробку паспорта можуть свідчити також і логічні протиріччя у тексті: між записами про дату народження та датою видачі паспорта (документ був «виданий» до досягнення особою віку одержання паспорта); розбіжність між місцем видачі паспорта та місцем першої реєстрації (вони повинні збігатися).

Ознакою підробки трудової книжки, наприклад, може стати виконання записів з нібито різних місць роботи тим самим почерком [4, с. 27].

Як нетрадиційні способи визначення надійності позичальників використовуються прийоми оцінки, що набули в англійській мові назви скоринг (scoring – підрахунок, обчислення балів згідно з правилами конкретної гри) і профайлінг (profiling – короткий біографічний нарис).

Застосовувані банками методики скорингу, як правило, являють собою спеціальні програми, що дозволяють зіставляти доходи і видатки позичальника, щоб дійти висновку про те, скільки він може платити. Клієнт заповнює анкету, у якій вказує місце роботи, склад сім'ї, освіту та інше. За кожним параметром він потрапляє в певний діапазон, відповідно до якого йому привласнюються бали. Сума балів визначає «кредитоємність/кредитоспроможність» позичальника. На основі цього банк розраховує максимальну суму кредиту.

Крім оцінки документальних даних, співробітникам, що оформляють кредит, рекомендується звернути увагу на поведінку позичальника; його зовнішній вигляд; наявність (відсутність) розбіжностей в інформації про позичальника, яка відображена у різних документах; співрозмірність доходів клієнта з розмірами кредиту та вартістю потенційної покупки. Слід ретельно перевірити особисті документи на предмет виявлення ознак підробки.

Обставинами відмови слід вважати: нервову поведінку, нездатність виразно відповісти на запитання співробітника банку, звертання за відповідями до супроводжуючих осіб, порване взуття та одяг, знаходження в стані наркотичного та алкогольного сп'яніння і т. ін. Про причетність осіб, які супроводжують «клієнтів», до шахрайських угруповань може свідчити їх кількаразова поява у точках кредитування торговельної організації з різними «позичальниками» [3, с. 158; 4, с. 28; 5, с. 60].

Ефективним засобом попередження втрат від шахрайства є ведення «чорних списків» осіб, яким з тих або інших причин було відмовлено в одержанні споживчого кредиту. Постійний аналіз і обмін цими даними дозволять уникнути помилок при повторному звертанні «позичальника» у той самий, або в інший банк. Також комерційному банку слід ретельно проводити перевірку торговельних організацій-партнерів (у т. ч. негласний виїзд співробітників банку в торговельні точки та безпосереднє спостереження за процесом оформлення кредитів).

Висновки та перспективи подальших досліджень. У сучасних умовах проблема виміру кредитної безпеки банку набуває великої значущості й

актуальності. У кредитній сфері небезпечність шахрайства завжди була і є досить актуальною, коли банк може непомітно втратити значний капітал.

Від адекватної оцінки наявного рівня кредитоспроможності позичальника багато в чому залежить повнота, своєчасність і результативність управлінських заходів із ліквідації, запобігання наявним і потенційним загрозам у сфері банківського кредитування і діяльності банку в цілому.

Список літератури

1. Букин С. Безопасность банка / С. Букин // Банковские технологии. – 2003. – № 9 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.bizcom.ru/security/2003-09/01.html.
2. Зубок М. І. Безпека банків / М. І. Зубок. – К., 2002. – 306 с.
3. Гамза В. А. Безопасность банковской деятельности: учебник / В. А. Гамза, И. Б. Ткачук. – М.: Маркет ДС, 2010. – 422 с.
4. Гриценко Р. Економічна безпека банківської системи України / Р. Гриценко // Вісник НБУ. – 2003. – № 4. – С. 27–28.
5. Вітлінський В. М. Кредитний ризик комерційного банку / В. М. Вітлінський. – К.: Знання, 2010. – 98 с.

УДК 330.34.014

ДИСПРОПОРЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ

Комірна В. В.,

д.е.н., проф. кафедри маркетингу

Донецького державного університету управління

У статті розглянуто наявні диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів. Обґрунтовано необхідність зміцнення міжрегіональних господарських зв'язків на основі поглиблення регіональної та галузевої спеціалізації.

Ключові слова: *регіон, регіональна економічна політика, соціально-економічний розвиток, інвестиції.*

В статье рассмотрены существующие диспропорции социально-экономического развития регионов. Обоснована необходимость усиления межрегиональных хозяйственных связей на основе более детальной региональной и отраслевой специализации.

Ключевые слова: *регион, региональная экономическая политика, социально-экономическое развитие, инвестиции.*

The article describes the existing imbalance of socio-economic development of regions. Obosonovana need to strengthen inter-regional economic sviyazey based on more detailed regional and sectoral specialization.

Keywords: *region, regional economic policy, social and economic development, investment.*